

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ**

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ФАКТОРИ
ФОРМУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ВПЕВНЕНОСТІ В
СОБІ В УМОВАХ ГРУПОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 471 групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми 012 Дошкільна освіта
Добровольська Анастасія.
Керівник: канд. психол. наук,
ст.викладач Фоміна І.С.
Рецензент: канд. пед. наук,
доцент Мельничук Ю.Ю.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи проблеми формування у старших дошкільників впевненості в собі у груповій діяльності	7
1.1. Вивчення проблеми формування впевненості в психолого-педагогічній літературі вітчизняних та зарубіжних авторів	7
1.2. Вікові особливості формування впевненості у дітей старшого дошкільного віку.....	14
1.3. Групова взаємодія дошкільників як засіб формування впевненості в собі.....	18
РОЗДІЛ 2. Прикладні аспекти формування у дошкільників впевненості в собі в умовах групової взаємодії	24
2.1. Форми організації групової взаємодії дошкільників..	24
2.2. Визначення рівня сформованої впевненості у дітей старшого дошкільного віку.....	23
2.3. Педагогічно-доцільні прийоми формування впевненості у собі дітей старшого дошкільного віку в процесі групової взаємодії	30
ВИСНОВКИ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	41
ДОДАТКИ	45
Додаток А. Методичні рекомендації щодо проведення психогімнастики за М. Чистяковою.....	45
Додаток Б. Кодекс академічної доброчесності.....	47
Додаток В. Довідка про перевірку на тестові збіги.....	48

ВСТУП

Однією з проблем людства, що заявляє про себе в наш час, є проблема психічного і фізичного здоров'я дітей. Підходи до її вирішення найчастіше ґрунтуються на вивченні якості медичного обслуговування, внутрішньо-сімейної атмосфери, вивченні екологічного середовища, соціального оточення, сприйнятливості дітей до захворювань та інших зовнішніх факторів.

Менш вивчені внутрішні чинники, що впливають на психічне здоров'я дітей, становлення благополучної психіки, найважливіші умови, що визначають це благополуччя. Одним з таких факторів можна розглядати впевненість.

Впевненість є центральною ланкою довільної саморегуляції. Вона визначає напрямок та рівень активності людини. Витоки впевненості у собі закладаються в ранньому дитинстві, а розвиток та вдосконалення її відбувається протягом усього життя людини.

У вітчизняній та зарубіжній психологічній літературі питанню формування впевненості присвячено багато наукових досліджень. Питання структури, функцій, можливостей спрямованих на її формування обговорюються в роботах Л.Божович, І.Кона, А.Липкиної, Е.Еріксона, К.Роджерса та інших психологів. Впевненість інтерпретується як особистісне утворення, яке бере безпосередню участь в регуляції поведінки та діяльності, як автономна характеристика особистості, її центральний компонент, що формується за активної участі самої особистості та відображає своєрідність її внутрішнього світу.

Закон України «Про дошкільну освіту», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Базовий компонент дошкільної освіти спрямовують увагу освітян на нові аспекти до виховання дитини,

врахування індивідуальних особливостей дитини, формування позитивних життєвих перспектив, віри у свої сили та впевненість у собі.

Це вимагає від вихователів закладів дошкільної освіти глибоких знань дитячої психології та дошкільної педагогіки.

Проблема впевненості у собі вивчається багатьма вченими. Специфіку процесу формування впевненості в собі досліджували І.Вайнер, В.Вигоцький, упевненість як особистісну якість О.Папір, В.Ромек, Є. Смаглій; залежність впевненості в собі від успішності різних видів діяльності Ф.Іващенко, О.Нікітіна; особливості розвитку зазначеної якості в різних видах діяльності Г. Маталіна, О.Серебрякова та інші.

Одним з показників впевненості дітей є висока самооцінка. Тому, вивчивши самооцінку дітей дошкільного віку, ми можемо говорити про рівень впевненості дітей та необхідності корекційної роботи з ними.

Актуальність і практична значущість зумовила вибір теми дослідження ***«Психолого-педагогічні фактори формування у дошкільників впевненості в собі в умовах групової діяльності».***

Об'єкт дослідження – групова діяльність старших дошкільників у ЗДО.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови та методика формування у старших дошкільників упевненості в собі у груповій діяльності в освітньому процесі ЗДО.

Мета дослідження – дослідити особливості формування у старших дошкільників упевненості в собі у груповій діяльності в освітньому процесі ЗДО.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати науково-педагогічну літературу щодо проблеми формування у старших дошкільників упевненості в собі у груповій діяльності.

2. Визначити вікові особливості формування впевненості в собі у дітей старшого дошкільного віку.

3. Розглянути групову взаємодію дошкільників як засіб формування впевненості в собі.

4. Схарактеризувати форми організації групової взаємодії дошкільників.

5. Виявити рівень сформованої впевненості в собі в дітей старшого дошкільного віку.

6. Представити педагогічно-доцільні прийоми формування впевненості у собі дітей старшого дошкільного віку в процесі групової взаємодії.

З метою визначення сутності основних понять дослідження застосовано метод аналізу й узагальнення філософської, психолого-педагогічної літератури.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1.

Теоретичні основи проблеми формування у старших дошкільників впевненості в собі у груповій діяльності

1.1. Вивчення проблеми формування впевненості в психолого-педагогічній літературі вітчизняних і зарубіжних авторів

Проблема впевненості в собі, довіри до себе і до своїх здібностей вивчається в психологічній теорії та практиці. Поняття «впевненість» присутнє у більшості мов світу, в де-яких навіть зустрічається кілька слів для позначення цієї якості особистості. Одним з найбільш часто використовуваних визначень впевненості в собі є визначення Рюдигера та Ріти Ульріх.

Під упевненістю в собі вони розуміють здатність індивідуума висувати вимоги та запити у взаємодії з соціальним оточенням і домагатися їх здійснення. Крім цього до впевненості відноситься здатність дозволяти собі мати запити і вимоги (установки по відношенню до самого себе), сміливість їх проявляти (соціальний страх) та володіння навичками їх здійснення (соціальні навички).

Андре Сальтер, власник та головний лікар клініки неврозів в Америці першим серйозно зайнявся вивченням невпевненості в собі. Він детально вивчав теорію І. П. Павлова. Після цього було висунуто припущення, що причиною невпевненості може бути переважання процесів гальмування над процесами збудження. Це, у свою чергу, приводить до формування «гальмівної» особистості, нездатної до відкритого вираження своїх почуттів, бажань і потреб. Внаслідок цього людина відчуває труднощі у спілкуванні з іншими.

Сальтер виділив шість характеристик впевненої особистості.

По-перше її характеризує емоційність мови, що відповідає відкритому, спонтанному й справжньому вираженню в мові властивих їй почуттів. Під цим Сальтер розумів, відкритість особистості. З його точки зору, впевнена людина почуття «називає своїми іменами» і не змушує партнера (партнерів) по розмові здогадуватися, що ж саме за почуття стоять за його словами. По-друге, впевнена в собі людина власні почуття виражає спонтанно, тобто в той момент, коли вони виникли. По-третє, впевнена людина говорить саме про ті почуття, які вона дійсно відчуває. Вона не прагне приховати або «пом'якшити» прояви своїх як позитивних, так і негативних почуттів.

Наступна характеристика: експресивність і адекватність поведінки та мови, що означає ясний прояв почуттів і відповідність між словами та невербальною поведінкою; прямий і відвертий вияв власної думки, без побоювань реакції оточуючих; використання займенника «Я» в мові; здатність без сором'язливості вислуховувати похвалу на свою адресу. Впевненим людям не властива недооцінка своїх сил та якостей, здатність до імпровізації.

Діти дошкільного віку емоційні та спонтанні. Вони експресивні, відкриті, веселі. Поступово, під впливом різних факторів у дітей зникає природна та впевнена поведінка.

Найпростіше пояснення причин виникнення невпевненості в собі випливає з теорії «навчання на існуючих моделях» Альберта Бандури. Відповідно до цієї теорії, новий набір навичок агресивної, впевненої або невпевненої поведінки виникає як результат наслідування – копіювання дитиною тих стереотипів поведінки, які вона спостерігає навколо себе. Батьки, родичі, друзі служать «моделями» для копіювання. В результаті впевнена, агресивна або невпевнена в собі особистість, виникає як якийсь «дублікат» зразків поведінки, домінуючих в оточуючому середовищі.

Мартін Селігман визначає безпорадність як стан, що виникає в ситуації, коли зовнішні події від нас не залежать, і ми нічого не можемо зробити, щоб їм запобігти або видозмінити їх. Почуття безпорадності виникає тоді, коли зовнішні події протікають абсолютно незалежно від наших довільних дій (об'єктивні умови безпорадності), або ж якщо нам здається, що вони протікають незалежно від нас (суб'єктивні умови). В результаті поєднання в часі активних довільних дій та неконтрольованих наслідків виникає сумний результат – втрачається мотивація до будь-яких дій, що передбачають зміни в зовнішньому середовищі.

Безпорадність виникає при відсутності відгуку на свої дії або отримує одноманітну негативну («все одно покарають») або одноманітний позитивний («мамин синочок») зворотній зв'язок.

Невпевненості може бути наслідком браку віри в ефективність власних дій. Низька само-ефективність виникає в результаті негативних оцінок з боку близьких людей, вихователів, вчителів, які згодом видозмінюються в негативні самооцінки власних намірів та можливостей.

Негативні самооцінки блокують соціальну ініціативу. Це викликає негативні емоції та страхи.

Враховуючи, що у період дошкільного дитинства відбуваються важливі події активного пізнання світу та набуття яскравих відкриттів, отриманий соціальний досвід є фундаментом для подальшого розвитку особистості. Тому серед завдань, які покладаються на дорослих, вагоме місце відводиться формуванню вміння упевнено дивитися у майбутнє та вільно виражати у соціумі власні почуття та думки [18, с. 6].

Дитина з'являється на світ з певними задатками та здібностями. Можливі фізичні або психічні вади. Ці задатки, здібності та недоліки полегшують або ускладнюють задачу соціалізації, але не визначають безпосереднє формування рівня впевненості в собі.

Невпевненість формується в ситуації коли: соціальне середовище, в якому народжується людина, обмежене враженнями та одноманітне; набір навичок, які доступні спостереженню і копіюванню, обмежений. Реакції дорослих одноманітні та переважно негативні. Досягнення та успіхи дитини оточуючим середовищем заперечуються, не помічаються або критикуються. Негативний зворотний зв'язок викликає переживання неуспіху. Негативні самооцінки призводять до відмови від власної ініціативи. Відступає бажання оволодіти новими сторонами реальності.

З'являється пасивність в здійсненні своїх намірів.

Райнер Зигмунд підкреслює ключову роль самооцінок у впевненій поведінці. Він наголошує, що соціальний страх провокує негативні самоствердження («Я з цим не впораюсь», «Це мені не під силу», «Я ніколи не зможу зробити цього..»). Увага людини в таких ситуаціях концентрується на негативних установках, що призводить до гальмування впевненої поведінки. Переживання неуспіху закріплюється. Ситуація неуспіху, негативний досвід знижує довіру до себе, що і призводить до невпевненості.

Таким чином, на думку Р. Зигмунда, самооцінка людини вирішальним чином впливає на її поведінку, формує тип впевненої або невпевненої поведінки.

У тлумачному словнику зміст поняття «впевненість у собі» подається як віра в щось, відчуття впевненості у власних силах та оточення; відчуття суб'єктом власних можливостей як адекватних тим завданням, які стоять перед ним у житті, та тим, які він ставить перед собою [7].

Ця дефініція у контексті словника має характеристики впевненості у собі, яка виявляється в окремих видах діяльності, у ставленні суб'єкта до дійсності, може стати стійкою якістю особистості. Формування впевненості в собі полягає у вихованні в людини адекватних відповідних її можливостям прагнень та самооцінки.

Дослідники Р. Загайнов [14] та О. Чернікова [40] впевненість у собі трактують як «розуміння, усвідомлення своїх власних дій».

П. Рудик має близьку позицію. Науковець вважає, що «впевненість у собі знаходить вияв у рішучості, сміливості, ініціативності, наполегливості, вона є компонентом волі» [33]. На його думку, впевненість у собі є вольовою властивістю особистості, яка залежить від виховних впливів, що здійснювались на суб'єкта протягом його життя.

Позиція учених Є. Ільїна [16], М. Левітова [21] та інших полягає в тому, що впевненість слід розглядати спільно з невпевненістю, оскільки в особистості поєднані стани вольової активності й пасивності, рішучість та нерішучість.

У дослідженні Є. Ільїна зазначено, що категорії «впевненість» або «невпевненість» не варто розмежовувати, а слід розглядати їх комплексно з інтелектуальною діяльністю особистості, із прогнозуванням успіху або невдачі. На його думку «невпевненість – це сумнів, упевненість – відсутність сумнівів під час необхідності здійснення будь-якої діяльності або тому, що відбудеться та чи інша подія». «Упевненість – це імовірнісна характеристика, пов'язана з оцінною діяльністю людини, яка може, при значущості бажаного результату діяльності, викликати в людини певні стани (тривожності, рішучості – нерішучості, радісного передчуття тощо), але сама не є станом» [16, с. 124].

У психологічних поглядах М. Левітова впевненість у собі трактується як комплексна вольова характеристика, що «при впевненості зазвичай виявляється ясний, об'єктивний погляд на стан справ, чітке розуміння завдання, а іноді й засобів його досягнення та, що особливо характерно, передбачення успіху, частіше в такій концентрованій формі, як інтуїція» [21, с. 169].

Огляд психолого-педагогічної літератури дає підстави зробити висновок про різноманітні підходи науковців до висвітлення сутності

поняття «впевненість у собі». Згідно з аналізом наукових джерел ознаками впевненості можна виокремити відчуття впевненості у власних силах; відчуття власних можливостей, що відповідають завданням, поставленим дитиною перед собою.

1.2. Вікові особливості формування впевненості у дітей старшого дошкільного віку

На шостому році життя провідною потребою дитини є потреба у спілкування та творчій активності. Провідна діяльність – творча гра. У цьому віці у поведінці дітей відбуваються якісні зміни: формується можливість саморегуляції, тобто діти починають висувати до себе ті вимоги, які раніше до них висували дорослі, вчаться робити позитивний моральний вибір [24, с. 180].

Основні нервові процеси – збудження та особливо гальмування вдосконалюються саме в цей період життя. Як наслідок – суттєвий позитивний вплив на можливості саморегуляції. Емоційні реакції в цьому віці стають більш стабільними, врівноваженими. Підвищена фізична витривалість призводить до того, що малюк вже не так швидко втомлюється. Діти починають частіше за власною ініціативою утримуватися від небажаних дій. Проте здатність до довільної регуляції активності залишається недостатньою.

Науковці-психологи Виготський Л. та Запорожець А. звертають увагу на перехід від ситуативної поведінки до діяльності, що характеризується підпорядкованістю соціальним нормам та вимогам.

Пізнавальний тип спілкування дитини з дорослим змінюється особистісним. Останній ґрунтується на інтересі до людських взаємин. Старший дошкільник усвідомлює власні уподобання. Він здатний адекватно оцінювати свої вчинки [2, с. 14].

Після 6 років дитини вмiє ставити мету, що стосується її самої, власної поведінки. Ця зміна в діяльності називається довільністю психічних процесів. Саме вона впливає на успіхи шкільного навчання. Підпорядкування шкільним правилам саме вимагає довільності поведінки. Це означає дію за певним зразком. З'являється здатність контролювати свою поведінку. Саме в грі, при виконанні якої-небудь ролі дитина, з одного боку, діє за правилами, а з іншого – контролює свою поведінку. Дорослішаючи, дитина вчиться самоорганізовуватися. Поведінка її немов звільняється від ігрової ситуації. Ігри за правилами у старших дошкільників наповнені глибоким змістом. Змінюється ставлення дітей до порушення правил. Діти все більш принципово ставляться до дотримання правил гри. Вони наполягають на її продовженні, навіть якщо вона триває довго. І знаходять у цій грі певне задоволення [19, с. 66].

Дитина «дивиться на світ широко відкритими очима». Відкривається перспектива пізнання великого світу. Дітям все цікаво. Їх все приваблює. Старший дошкільник намагається освоїти і те, що піддається осмисленню на даному віковому етапі, і те, що поки він не в змозі глибоко та правильно усвідомити. Саме у дітей 5-6 років спостерігається активність у пізнавальних запитаннях. «Їх потреби можна висловити девізом: «Хочу все знати!» [36, с. 57].

У старшому дошкільному віці формуватися психологічні механізми діяльності. Також закладаються основи майбутньої особистості. Формується стійка структура мотивів. Зароджуються нові соціальні потреби. Виникає новий тип мотивації. А це – основа довільної поведінки. Дитина засвоює певну систему соціальних цінностей. Вона опановує моральні норми поведінки в суспільстві.

У цей віковий період діти збагачуються уявленнями про моральні сторони стосунків, вчаться реагувати на дії інших дітей та дорослих,

висловлюватись з цього приводу. Діти демонструють інтерес до життя інших людей, співчують, виявляють турботу.

Т. Поніманська зазначає, що «гуманні почуття у старших дошкільників виникають на основі зацікавленості добрими стосунками між людьми. Те, до чого діти є байдужими, не збуджуватиме у них ні прагнення наслідувати, ні гордості за справи. Якщо дитину з егоїстичними нахилами залучати до добрих вчинків, спонувати до приємних для людей, які її оточують, справ і доручень, то у неї виникатимуть та розвиватимуться гуманні почуття, зумовлені задоволенням від досягнутого» [28, с. 229].

Наступає час усвідомлення та узагальнення своїх переживань. Формується внутрішня соціальна позиція. З'являється більш стійка самооцінка успіху та невдачі в діяльності [8].

Старший дошкільний вік приносить дитині нові принципові досягнення. Досягнення старшого дошкільного віку – усвідомлення свого соціального «Я». Відображення своїх властивостей, якостей, можливостей входить у зміст уявлень про себе.

Завдяки досвіду різноманітної діяльності, спілкування з дорослими та однолітками поступово накопичується інформація про свої можливості. Уявлення дитини про саму себе доповнюються відповідним ставленням до самого себе. Формування образу самого себе відбувається на основі встановлення зв'язків між індивідуальним досвідом дитини і інформацією, яку він отримує в процесі спілкування. Налагоджуючи контакти з людьми, порівнюючи себе з ними, зіставляючи результати своєї діяльності з результатами інших дітей, дитина отримує нові знання не тільки про іншу людину, але і про самого себе [12].

Розвиток самосвідомості розпочинається у старшому дошкільному віці. Дорослий, організовуючи діяльність старшого дошкільника, допомагає дитині оволодіти засобами усвідомлення себе та самооцінювання. Саме дорослі організовують повсякденну поведінку

дітей та забезпечують вправлення в позитивних вчинках. Дорослі домагаються від дітей виконання правил через пред'явлення дітям вимог та оцінку їх вчинків. Поступово діти самі починають оцінювати свої вчинки [15, с. 42].

У Програмі розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» виокремнені показники комунікативної діяльності: виявляє інтерес до спілкування з іншими людьми, до активної комунікації у різних повсякденних ситуаціях, як при безпосередньому контакті, так і у телефонній розмові або спілкуванні через інтернет, зокрема Skype; цінує дружні взаємини з рідними, знайомими, друзями, тому намагається не конфліктувати, враховувати інтерес інших, узгоджувати з ними свої дії, діяти разом, злагоджено [29].

Отже, до кінця старшого дошкільного віку дитина не тільки стає суб'єктом діяльності, а й усвідомлює себе як суб'єкта. Формується його здатність до самооцінок своїх дій, вчинків, переживань.

1.3. Групова взаємодія дошкільників як засіб формування впевненості в собі

Аналіз наукової літератури з проблем педагогічної взаємодії свідчить про підвищення останнім часом інтересу теоретиків та практиків до її змісту, форм та методів.

Звернемося до розкриття сутнісних ознак поняття «взаємодія».

У філософському словнику «взаємодія» тлумачиться як «філософська категорія, що відображає особливий тип відносин між об'єктами, за якого кожен з об'єктів діє (впливає) на інші об'єкти, внаслідок чого вони змінюються, водночас зазнаючи впливу з боку кожного з цих об'єктів, що, в свою чергу, зумовлює зміну його стану. Її фундаментальне значення зумовлене тим, що вся людська діяльність у реальному світі, практика, а саме: наше існування та відчуття його

реальності ґрунтуються на різноманітних взаємодіях, які людина здійснює і використовує як засіб пізнання, знаряддя дії, спосіб організації буття» [37, с. 47].

Отже, у філософії взаємодія як категорія означає загальну форму зв'язку тіл та явищ. З філософського погляду, це категорія, що відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємну зумовленість, зміну стану, взаємоперехід, а також породження одним об'єктом іншого.

У педагогічних словниках: «Взаємодія – особлива форма зв'язку між людьми, процесами, діями, явищами, в результаті якої відбувається зміна їх початкових якостей або станів. Вона веде до синтезу, інтеграції об'єктів, до єдності дій» [26, с. 30].

«Великий тлумачний словник сучасної української мови» за редакцією В.Бусла слово «взаємодія» трактує «як взаємний зв'язок між предметами у дії, погоджена дія між ким - небудь, чим – небудь» [7].

У психологічному словнику «взаємодія» трактується як «процес безпосередньої взаємодії об'єктів (суб'єктів) один з одним, що викликає їхній взаємний зв'язок» [30, с. 113].

Повноцінний психічний розвиток дитини можливий за умови сформованої здатності до партнерської взаємодії з іншими дітьми. Ефективність такого виду стосунків залежить від якості та особливостей об'єднання дітей, які задіяні в спільній справі. У випадку, якщо відсутні навички різних видів взаємодії, діти не в змозі самоорганізуватися для виконання поставленої мети, визначеного завдання, виконання спільної справи.

Спілкування – це дуже важлива складова життя дитини. Успішність опанування життєвих компетенцій залежить від того, наскільки вона оволоділа навичками спілкування [6, с. 34].

За словами С. Рубінштейна «... найперше з перших умов життя людини – це інша людина. Ставлення до іншої людини, до людей

складає основну тканину людського життя, її серцевину. «Серце» людини все виткане з його відносин до інших людей; з ними пов'язаний головний зміст психічного, внутрішнього життя людини. Ставлення до іншого є центром духовно-морального становлення особистості та багато в чому визначає моральну цінність людини» [10, с. 73].

Науковці В. Бехтерев, Л. Виготський, С. Рубінштейн, А.Леонт'єв, М. Лісіна свої дослідження присвятили розробці концептуальних засад проблеми спілкування.

Вони визначили спілкування необхідною умовою психічного розвитку людини. Від опанування цією здатністю залежить успішна соціалізація, подальші кроки у формуванні особистості.

Кожен учасник спілкування повинен відчувати себе самодостатньою особистістю, людиною, яка усвідомлює власні бажання, почуття, прагнення, а не тільки бути формальним об'єктом [9, с. 268]

У своїх поглядах В. Горянин наполягає на розмежуванні понять комунікації та спілкування, хоча вони мають багато спільних характеристик.

До схеми спілкування відносяться той, хто ініціює спілкування, той, на кого спрямований цей процес, сам зміст звернення, засоби передачі інформації та те, що у підсумку досягається в результаті спілкування [10, с. 294].

Діти старшого дошкільного віку мають певні відмінності у порівнянні із попередніми періодами життя. Певні зміни в усвідомленні дитиною свого внутрішнього простору, подій у житті є причиною таких трансформацій. Оточуючі не завжди розуміють почуття, емоції, дії дитини, адже раніше вона буда більш передбачуваною, поведилася дещо наївно та безпосередньо [37, с. 64].

Для старшого дошкільного віку характерно усвідомлення свого соціального «Я». Наступає період формування внутрішньої соціальної позиції. Хоча в ранні періоди свого розвитку діти ще не здатні до

усвідомлення свого місця в житті, в їх поведінці відсутнє прагнення щонебудь змінити в собі.

Дитина починає розуміти, у чому полягає її нова роль у соціумі, по-іншому сприймати своє місце серед дитячого колективу, у родині.

З'являються усвідомлені переживання, аналіз емоцій та почуттів, поступово формується самооцінка. Тепер вже по-іншому дитина реагує на результати власної діяльності, на перемоги та досягнення, поразки та невдачі. У різних видах діяльності одні діти прагнуть до успіху, позитивної оцінки, щиро радіють. Інші, навпаки, дистанційно відокремлюються, усамітнюються, прагнуть уникнути напруження, хвилювань, бояться невдач, негативного результату та, як наслідок, осуду або критики.

Психологічна наука трактує поняття «самосвідомість» як систему власних уявлень та образів, що займають певне місце у свідомості людини.

Самосвідомість містить два взаємозалежні складники. Перша – це знання та уявлення про себе (змістова), друга – власна самооцінка (якісна). Перша дає відповідь на питання «Хто я?», друга – «Який я?» Ці складові неможливо розділити, оскільки думка про себе містить обов'язкову самооцінку. Як тільки виокремлюється власні якісні уявлення, вони одразу ж призводять до відповідного відношення до себе [17, с.275].

Процес розвитку дитини характеризується формуванням уявлень про властиві їй якості та можливості. Одночасно виникає уявлення про те, яким його хочуть бачити інші люди або про те, яким слід бути в ідеалі. У випадку, коли збігаються реальне та ідеальне, можна зробити висновок про стійке емоційне благополуччя, впевненість у собі, позитивні життєві перспективи [27, с.147].

Почуття власної гідності, висока самооцінка призводять до самоповаги. А низка самооцінка – до негативу по відношенню до себе, тривожності, невпевненості.

Самооцінка дітей старшого дошкільного віку стає більш реалістичною. З'являються початкові елементи рефлексії. Як наслідок, адекватна самооцінка у знайомих ситуаціях життєдіяльності, у нових – де-що завищена [31, с. 93].

Якщо у старших дошкільників має місце занижена самооцінка, це свідчить про певні відхилення в особистісному розвитку.

Необхідно прагнути розширення кордонів індивідуального досвіду, що згодом призведе до позитивних результатів. Це розширення – неохідна умова розвитку самосвідомості.

До збільшення індивідуального життєвого досвіду призводить спільний результат розумових досягнень та конкретних практичних дій, що належать безпосередньо самій дитині [34, с. 241].

У дитячих відносинах іноді присутня емоційна напруженість. Конфліктність значно перевищує те, що відбувається в світі дорослих. Діти можуть володіти багатою гамою почуттів природно. Дорослі часто не надають особливого значення дитячим дружнім відносинам, сваркам, образам [17, с.216].

Міра засвоєння правил та норм поведінки у соціумі, те, наскільки дитина спокійно та задоволено почувається, залежить від стилю спілкування у дитячому колективі.

У віці 6-7 років дитина здатна до позаситуативного спілкування. Діти охоче діляться враженнями про події свого життя, про те, що відбувається у їх родинах, про те, що їх особливо вразило або розхвилювало.

На відміну від молодшого дошкільного віку старші дошкільники здатні спілкуватися у звичному для дорослого світу форматі. Їх розмови можуть зовсім не стосуватися ігор та розваг [32, с.71].

Відносини між дітьми зазнають суттєвих трансформацій, активно прогресує спільна діяльність, бажання розділити з іншими свої думки та переживання. Значно зростає доброзичливість у відношеннях до інших людей.

Навіть якщо це супечить оголошеним правилам гри, старші дошкільники намагаються допомогти іншим учасникам, підказати, навіть самі виконати певне завдання.

Малюки раніше могли, як і дорослі, негативне відреагувати на ті чи інші дії. У віці 6-7 років змінюється тактика. Старшим дошкільникам характерна поведінка дружнього захисту. Зростає здатність до взаємодопомоги [27, с.93].

Конкурентне, змагальне начало також має місце. Однак в спілкуванні старших дошкільників поступово виявляється розуміння та підтримка поглядів інших.

Діти охоче цікавляться подіями життя іншої дитини, співпереживають, намагаються порадити, розділити емоції та почуття іншого. Вони емоційно залучаються до переживань інших. Поступово одноліток стає для дитини самоцінною особистістю. Вони щиро хочуть принести іншим радість та задоволення. З такої уваги до товариша, з турботи про нього і починається дружба [31. с.157] .

Отже, у центрі уваги фахівців дошкільної галузі постає питання виховання компетентної особистості. Дитина має у подальшому житті повинна бути пристосованою до різних умов, вміти визнавати свої помилки, адекватно на них реагувати, не пригнічувати власну гідність, відчуваючи стіку впевненість у своїх силах [39, с. 33].

РОЗДІЛ 2.

Прикладні аспекти формування у дошкільників впевненості в собі в умовах групової взаємодії

2.1. Форми організації групової взаємодії дошкільників

Розвиток у дошкільному періоді дитинства має суттєвий вплив на усе подальше життя людини. Проте його рівень не є однаковим для усіх дітей. Наразі більше уваги приділяється індивідуальному підходу до навчання та виховання кожного з них.

Враховуючи, що дитина народжується ще не володіючи навичками мислення, оскільки для цього необхідно оволодіти чуттєвим та практичним досвідом, який згодом буде закрплений пам'яттю. Практичний дієвий досвід характеризує дитяче мислення [35, с. 5].

Для розвитку мислення, особистісних індивідуальних якостей, позитивного впливу на фізичне та психічне здоров'я дитини необхідно освітній процес у закладах дошкільної освіти будувати із урахуванням інтегративного підходу. Такий підхід перебачається Базовим компонентом дошкільної освіти [3].

У дошкільний період дитина опановує загальнолюдські цінності, норми та правила поведінки у соціумі. Це відбувається шляхом взаємодії дітей з однолітками та дорослими. Тому значна увага педагогів та психологів останнім часом зосереджена на проблемі вибудовування дитячих стосунків, ажде у спілкуванні з іншими дитина здатна пізнати себе, відчутти задоволення собою, власну самоцінність та впевненість у собі [1, с.4].

Для того, щоб здійснювати формування соціально-комунікативної компетентності, необхідно кваліфіковане керівництво цим процесом.

Мова йде про вміння дотримуватися норм міжособистісних стосунків, узгоджувати свої дії з діями іншим людей, позитивно сприймати себе. У груповій взаємодії малята вчаття співпереживанню, співчуттю, толерантній поведінці. Саме ці вміння передбачені освітньою лінією «Дитина у соціумі» Базового компонента дошкільної освіти [20, с.9].

У старшому дошкільному віці соціальне оточення дитини розширюється та перестає обмежуватися родиною. Для дитини актуальною стає взаємодія не тільки з близькими їй людьми, але й з іншими дітьми, однолітками. В міру дорослішання дошкільника все більшої значущості набувають контакти з однолітками. Практично в кожній групі дитячого садка можна помітити складні міжособистісні стосунки дітей. Дошкільники сваряться, друкать, миряться, ревнують, або ж навпаки, допомагають один одному. Всі ці відносини переживаються дитиною та містять в собі безліч різноманітних емоцій.

Спілкування, взаємодія, відносини з іншими вихованцями групи є базисом, на якому ґрунтується розвиток особистості дитини. В залежності від того, який стиль спілкування домінує, яке положення займає дошкільник серед однолітків, залежить міра спокою дитини, її впевненість, задоволення або невдоволення собою. Такий перший досвід сприяє формуванню подальшого ставлення людини до себе і до інших. Такий досвід не завжди може виявитися позитивним. При спілкуванні з іншими у дошкільників старшого дошкільного віку дуже швидко складаються відносини, в яких дитина набуває власної самооцінки. Різноманітність емоцій та конфліктність значно вище у відносинах між дітьми, ніж у відносинах дітей з дорослими [23, с. 216].

Здатність до співпраці та співробітництва – ознака кожного члена суспільства. Розвивати її необхідно з дитинства. Мета цього процесу – усвідомлення дитиною того, що ефективніше, швидше, цікавіше вирішувати будь-яке завдання разом. Партнерські стосунки з іншими дітьми – необхідна умова повноцінного психічного розвитку. Спочатку

дорослий здійснює керівництво, допомагає, контролює, підсумовує. Але поступово його міра допомоги зменшується, щоб забезпечити самостійність та впевненість дитини у своїй силі. Як наслідок такої тактики формується здатність до партнерської взаємодії, впевненої поведінки у групових формах виконання будь-яких дій [25, с. 14].

Групові форми взаємодії – одна з пріоритетних тактик діяльності вихователя під час організації освітнього процесу. Такий формат забезпечує дітям комфортні умови для формування навички взаємодії та міжособистісного спілкування.

О. Проскураєва виокремлює такі складові групової взаємодії: спільна мета, позитивне ставлення до партнерів, повага до думок і поглядів іншої дитини, взаємодія у форматі діалогу, спільна відповідальність за результати виконання завдань.

Велика кількість дітей, які одночасно залучаються до однієї діяльності призводить до невпевненості та безініціативності окремих дітей. Якщо ж кількість учасників спільної дії обмежена, діти навчаються активно слухати, обговорювати різні ідеї та погляди, домагатися спільної думки, розв'язувати конфлікти. Аналіз свідчить, що у груповій формі взаємодії діти досягають успіху у досягненні мети швидше, зменшується кількість помилок, підвищуються ефективність, панує позитивна та творча атмосфера.

Безсонова О. та Дудинська Л. пропонують із власного досвіду професійної діяльності такі форми взаємодії, як пошук та генерування ідей, проектування, імітації, ігри для вільного прояву [4, с. 22].

Для досягнення будь-якої мети необхідно поступово привчати дітей до такого виду взаємодії, як спільне розроблення ідей та пропозицій. Наприклад, дітям пропонується розв'язати якусь проблему. Спочатку діти обговорюють, як вони зрозуміли її, уточнюють поставлене завдання. Потім починають висувати власні пропозиції

щодо подальших кроків. Форми взаємодії на цьому етапі – дискусія, активний діалог, мозковий штурм, аналіз ситуації, моделювання.

Для організації ігор вільного вибору необхідно передбачити можливість для рухливої діяльності. Квест, тобто гра за певним сюжетом, дає змогу розвивати наполегливість та відповідальність, вміння опанувати свої емоції, виявляти доброзичливість, і що дуже важливо, відчути впевненість у своїх силах.

2.2. Визначення рівня сформованої впевненості у дітей старшого дошкільного віку

Експеримент проходив на базі

Вказати, де проходив експеримент.

Діагностика проводилася згідно з вимогами Базового компоненту дошкільної освіти та містить показники освітньої лінії «Особистість дитини» для старшого дошкільного віку [11].

Як засвідчив аналіз наукових досліджень з даного питання показниками соціальної впевненості дитини є:

- наявність знань про впевненість, її характеристики, усвідомлення власної самоцінності;
- позитивне ставлення до власної особистості, прийняття своїх помилок та досягнень, адекватна реакція на висловлювання на свою адресу інших людей;
- сформовані навички впевненої поведінки у різних видах діяльності.

При високому рівні (5 б.) сформованості впевненості в собі у старших дошкільників наявні усвідомлені знання про ознаки та відчуття впевненого поведіння у дитячому колективі. Діти здатні позитивно емоційно сприймати інших людей. Наявні вміння дотримуватись

партнерської тактики взаємодії при участі у різних видах діяльності. Спостереження відбувається за поведінкою дітей у навчальній, ігровій, трудовій та інших видах діяльності. Сформовані навички ефективної взаємодії у групових формах взаємодії.

Середньому рівню (3-4 б.) сформованості впевненості в собі притаманні певна обізнаність у показниках такої особистісної якості, як впевненість. Дитина виражає частково позитивне ставлення до обмеженої кількості партнерів по спілкуванню. Наявна частково-адекватна самооцінка себе та своїх здібностей. Поведінка дитини не завжди відповідає певній ситуації спілкування. Демонструються лише окремі впевнені дії.

Низький рівень(0-2 б.) сформованості впевненості в собі має такі характеристики: відсутність уявлень про позитивну взаємодію з іншими дітьми, про якість людини – впевненість. Дитина неадекватно оцінює себе та інших людей, не усвідомлює власні риси характеру. Відсутні вміння використовувати спільні моделі поведінки, ефективно взаємодіяти з іншими людьми. У дитини часто виникає бажання усамітнитися, дистанціюватися у ситуаціях, коли, навпаки, необхідно взаємодіяти з іншими людьми. Яскраво виражені безпідставні ознаки невпевненості та страху.

Для з'ясування рівня сформованості впевненості в собі старших дошкільників нами використовувалась комплексна діагностика: спостереження за поведінкою під час різних видів діяльності. Також дітям пропонувались ігрові завдання.

Для того, щоб діагностика пройшла ефективно, необхідно обрати час, коли діти налаштовані на взаємодію, добре почуваються. Вихователь повинен також бути позитивним та доброзичливим, робити висновки лише після уважного спостереження за дітьми під час різних видів діяльності, враховуючи характер, тип темпераменту, індивідуальні особливості кожної дитини.

Усі показники, результати спостережень та діагностичних завдань фіксуються у журналі або у персональному портфоліо кожної дитини.

Для розкриття методики виявлення рівнів сформованості впевненості в собі старших дошкільників зупинимось на характеристиці конкретних завдань.

Методика №1 «Сходинок»

Завдання: дослідження самооцінки дитини.

Інструкція до проведення.

Дітям пропонується для розгляду картинка із зображеною драбинкою. Дається таке пояснення «Тобі треба всіх дітей розсадити на сходинок так, як би ти визначив дітей: добрі, слухняні, привітні тощо (на верхній); ті, хто інколи порушують дисципліну, але в цілому тобі подобаються, бо вони активні на заняттях, активні в іграх тощо (на середній); діти, які, на твій погляд, сваряться з іншими дітьми, не слухають вихователя, заважають на заняттях тощо (на нижній). Після виконання цієї роботи, дитині пропонують визначити своє місце на символічній драбинці. Бажано почути від дитини пояснення щодо вибору місця інших дітей та свого власного.

Під час виконання дитиною даного завдання необхідно звернути увагу, чи відчуває вона сумніви, чи роздумує, чи діє швидко та впевнено.

У випадку, якщо дитині важко визначитися, вихователю треба допомогти уточнюючими запитаннями, порадами тощо.

Інтерпретація результатів.

Неадекватно завищена самооцінка. Не роздумуючи, ставить себе на найвищу сходинку, аргументуючи свій вибір, посилається на думку дорослого, коментує свій вибір приблизно так: «Я найкращий серед інших дітей. Моє місце саме на найвищій сходинці».

Завищена самооцінка. Після роздумів та вагань дитина ставить себе на найвищу сходинку, при цьому пояснює та аргументує, чому

зробила саме такий вибір. Можливий варіант пояснення своїх дій зовнішніми, незалежними від неї, причинами, дає собі таку самооцінку: «Я, звичайно, хороший, хоча іноді лінуюся, поведжуся не так, як треба. Проте все одно моє місце саме тут».

Якщо у дитини занижена самооцінка, вона без вагань зупинить свій вибір на нижній сходинці, пояснюючи свій вибір тим, що погано поводитьься, часто отримує зауваження від дорослих. Можливий варіант повної відмови від виконання завдання через високу тривожність та невпевненість.

Методика № 2 «Намалюй себе».

Завдання: визначення емоційно-ціннісного ставлення до себе старшого дошкільника. Дана методика заснована на вивченні самооцінки та загального емоційного ставлення до себе дітей старшого дошкільного віку.

Інструкція до проведення.

Методика може проводитися як фронтально, так і індивідуально.

Вихователь звертається до дітей: «Зараз ви будете малювати. Спочатку намалюєте поганого (неслухняного, грубого) хлопчика або погану дівчинку. Будете малювати трьома олівцями. Виберіть ці олівці і покажіть їх мені. Ті, що залишилися, відкладіть».

Необхідно переконатися, що всі діти правильно зрозуміли завдання. Тільки після того, як вихователь переконався у розумінні дітьми завдання, можна починати малювання. Необхідно звернути увагу дітей на колір олівців, а не на якість виконання самого малюнка. Як правило, діти для першого малюнку використовують яскраві кольори олівців – червоні, жовті, блакитні тощо.

Після того, як всі діти закінчили малювати, дається така інструкція: «А тепер відкладіть ті олівці, якими ви малювали, і візьміть ті, що залишилися. Покажіть мені їх. Цими олівцями ви намалюєте

хорошого (ввічливого, доброго) хлопчика або гарну дівчинку. Починаємо малювати».

Зазвичай залишаються олівці чорного, коричневого, сірого кольорів. Необхідно переконатися, що всі діти правильно зрозуміли і виконали цю інструкцію.

Тільки після того, як діти виконали перший та другий малюнок, слід переходити до оголошення третього завдання.

Інструкція, що дається перед третім малюнком: «А зараз кожен з вас намалює себе. Себе ви можете малювати всіма шістьма олівцями. Візьміть всі олівці в руку і покажіть мені. А ось зараз увага! Нехай ваш малюнок буде з секретом. Якщо хто-небудь захоче намалювати себе схожим на доброго хлопчика або гарну дівчинку, то нехай в малюнку буде більше тих кольорів, якими ви малювали хорошого хлопчика або дівчинку. А якщо захочеться намалювати себе, схожим на поганого, то тоді в ньому буде більше тих кольорів, якими малювали поганого хлопчика або дівчинку. Але спробуйте при зображенні себе використовувати олівці усіх кольорів».

Після цього слід коротко повторити інструкцію та відповісти на запитання дітей. Дуже важливо відповісти на усі запитання дітей, щоб кожен зрозумів, як треба виконувати третій малюнок.

Методика № 3 «Впевненість у собі», тестування.

Завдання: виявити, наскільки дитина почуває себе впевненою у власних силах.

Інструкція до проведення:

Дітям пропонують прослухати 10 тверджень. Педагог, який проводить тестування, зачитує дитині словесне твердження й фіксує відповідь у квадратику (біля відповіді ставиться позначка). У кожному рядку може стояти лише одна позначка.

Дітям пояснюють, що відповіді на кожне з наведених далі запитань, мають відображати те, що вони думають. Бажано проводити

даний тест у зручній для кожної окремої дитини обстановці. Якщо ж дитина соромиться або розгублено себе почуває, це також показник. Але треба розмежовувати особливості характеру дитини та її реальне реагування на оголошені ствердження.

Коротко опишемо процес виконання дітьми тестового завдання. Під час відповідей на запитання у дітей виявлялися труднощі з визначенням оцінки себе, своїх якостей та можливостей.

Необхідність оцінити ставлення до партнерів у дошкільників викликає труднощі. Наведемо деякі моменти.

Неоднозначно діти сприйняли твердження «Я можу робити те що хочу, коли хочу і з ким хочу, якщо це не заважає і не ображає інших». Дітям було важко відреагувати на цю фразу. Вихователю доводилося пояснювати, що їх діяльність іноді може ображати товариша або партнера по грі.

Після усвідомлення твердження, діти зазначали, що не хотіли б нікого ображати та заважати іншим. Однак де-які опитувані відповідали, що не має різниці, які почуття у інших, головне щоб їм було добре.

Друге твердження звучало так: «Я легко отримую бажане. Якщо я чогось дуже-дуже захочу, обов'язково досягну цього». Відповіді на нього дало можливість зробити висновок щодо переконань дітей – якщо сильно захотіти, то це можливо отримати і не важливо за яким способом. Однак були і такі відповіді, що свідчили про неможливість швидкого і легкого вибору стилю поведінки для отримання бажаного. Діти плуталися в тому, що вони хочуть, чи це можливо. Сумніви викликали думки про те, як вчиняти у випадку, якщо це комусь не сподобається.

Даний тест викликав багато роздумів. Виникли дискусії з приводу проголошених стверджень.

Результати емпіричного дослідження рівнів сформованості впевненості представлені в таблиці 2.2.1.

**Результати емпіричного дослідження рівнів сформованості
впевненості у собі старших дошкільників**

Таблиця 2.2.1.

П.І.	Стать	Методика «Сходинки»		Методика «Намалюй себе»		Методика «Впевненість в собі»	
		бал	рівень	бал	рівень	бал	рівень
Оксана М.	Ж	4	В	5	В	5	В
Сніжана Ф.	Ж	3	С	3	С	2	Н
Артем Д.	Ч	1	Н	4	С	3	С
Ксенія Ч.	Ж	3	С	3	С	4	С
Кирило А.	Ч	3	С	2	Н	3	С
Андрій Г.	Ч	5	В	4	С	4	С
Юлія К.	Ж	4	С	5	В	3	С
Гліб Р.	Ч	3	С	2	Н	2	Н
Вадим П.	Ч	2	Н	3	С	3	С
Микита А.	Ч	3	С	3	С	4	С
Всього	10	3,1	С	3,4	С	3,5	С

Аналіз отриманих результатів показав, що більшість дітей перебуває на середньому рівні сформованості впевненості у собі. Хоча усі три методики діагностики мали свої особливості, результати визначення рівнів виявилися досить логічні. Можна зробити висновок, що діти, залучені до діагностики, правильно зрозуміли завдання, давали чесні відповіді.

За спостереженням відсутня різниця у сформованості впевненості за статтю. Один хлопчик та одна дівчинка отримали кілька балів, що

відповідають високому рівню. Стільки ж дітей продемонстрували окремі низькі показники. Частотний аналіз розділу показників рівня сформованості впевненості представлений в таблиці 2.2.2.

Таблиця 2.2.2.

Частотний аналіз показників сформованості впевненості в собі старших дошкільників

Методики	Рівні					
	високий		середній		низький	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
1. «Сходинки»	2	20%	6	60%	2	20%
2. «Намалюй себе»	2	20%	6	60%	2	20%
3. «Впевненість в собі»	1	10%	7	70%	2	20%
Всього	1,6	16%	6,4	64 %	2	20%

Рівень сформованості впевненості в цілому відповідає вимогам діючої державної програми навчання і виховання «Дитина» та віковим можливостям дітей. Вони поведуться невимушено та впевнено, проте є певна частина дітей, які мають низькі показники сформованості впевненості та потребують особливої уваги.

Для оптимізації процесу формування у старших дошкільників впевненості в собі доцільно активізувати різноманітні види групової взаємодії під час організації групової взаємодії.

2.3. Педагогічно-доцільні прийоми формування впевненості у собі в процесі групової взаємодії дітей старшого дошкільного віку

За результатами діагностики було виявлено група дітей з низькою самооцінкою. Діти з низькою самооцінкою – це діти невпевнені. Щоб сформувати у них впевненість необхідно провести роботу, яка дасть можливість дитині повірити в свої сили.

З цією метою рекомендується використання психогімнастичних вправ.

Ефективними будуть заняття, спрямовані на емоційне розслаблення, зняття страхів, тривожності; на розвиток навичок соціальної поведінки, на розвиток рухової активності.

За основу було взято методичку психогімнасти для дітей дошкільного віку М. Чистякової [41].

Психогімнастика за методикою М. Чистякової спрямована на навчання елементів техніки виразних рухів, на використання виразних рухів у вихованні емоцій і вищих почуттів, на придбання навичок саморозслаблення. Діти розпізнають різні емоції і вчаться керувати ними, опановують азбуку вираження власних емоцій. Психогімнастика допомагає дітям долати бар'єри в спілкуванні, краще розуміти себе та інших, знімати психічне напруження, дає можливість самовираження.

Перш, ніж почати роботу, необхідно вивчити психолого-педагогічну, методичну літературу з даного питання. Включити використання психогімнастики в різні види діяльності дітей.

Психогімнастика відноситься до психолого-педагогічних та психотерапевтичних методик, спільним завданням яких є збереження психічного здоров'я та попередження емоційних розладів у дітей.

У психогімнастиці надається велике значення спілкуванню дітей з однолітками, що дуже важливо для нормального розвитку та емоційного здоров'я дітей. Є багато причин, що призводять до відхилень у гармонійному спілкуванні. Порушення взаємовідносин можуть бути, зокрема, наслідком рухової расторможенности, а також невміння словесно спілкуватися.

Під час занять психогімнастики в основному використовується безсловесний матеріал, хоча словесне вираження дітьми своїх почуттів заохочується. Адже назвати – значить зрозуміти.

Дітям, які залучаються до психогімнастики, стає простіше спілкуватися з однолітками, легше висловлювати свої почуття і краще розуміти почуття інших. У них виробляються позитивні риси характеру (впевненість, чесність, сміливість, доброта), зменшуються невротичні прояви (страхи, різного роду тривожність, невпевненість).

Типовими ознаками зневіри у дитини є моторна загальмованість, пригніченість, небажання грати, занепокоєння у відповідь на мінімальний стрес, нещасний вираз обличчя. Негативні емоції гальмують інтелектуальний розвиток дитини, ускладнюють її подальшу соціальну адаптацію. Нещасний вид дитини викликає у більшості дорослих, навіть незнайомих з ним, хвилю співчуття, змушує їх шукати спосіб виведення дитини зі стану стресу. Цікаво, що і дитина дуже рано може почати співпереживати дорослим, які піклуються про неї.

На заняттях психогімнастики для корекції та профілактики емоційних розладів використовуються етюди та ігри. До патології емоцій відносяться: депресія, тривожний синдром, ейфорія і дисфорія. Депресія та ейфорія в дошкільному віці в класичному вигляді зазвичай атипові, стерті, рудиментарні.

Дитину зі зниженим настроєм можна, охарактеризувати як нещасну, пригноблену, похмуру, сумну, депресивну, засмучену, песимістичну.

Довільно імітувати сумний настрій дитина здатна з 4 років. Етюди на вираження страждання і печалі дуже підходять для використання їх в психотерапевтичних цілях. Щоб поліпшити настрій дитини, на заняттях психогімнастики використовувалися відповідні прийоми.

Спочатку дитині пропонують послухати музику і зобразити емоцію, близьку до її душевного самопочуття, потім слід переходити до слухання музики та виконання ролей, мажорно забарвлених. Діти вчаться шляхом програвання етюдів з сумним змістом розуміти і співчувати іншим дітям [41].

На основі аналізу експериментальної роботи можна зробити висновок про те, що застосування методу психогимнастики сприяє формуванню впевненості у дітей старшого дошкільного віку. Отже, в процесі організації корекційної роботи можна і потрібно використовувати метод психогимнастики.

Необхідно включити різні форми роботи для повної реалізації роботи по формуванню впевненості. Наприклад, бесіда, ігри, праця, імпровізація, танок. Приклади вправ наведено у Додатку А.

Завдання розвитку соціальної впевненості дітей реалізуються через: ігрову діяльність, формування сприятливого психологічного клімату, створення оптимального предметно-просторового середовища. Етапи роботи з дітьми: об'єднання, емоційне зближення дітей, розвиток системи сприйняття, розвиток соціальних здібностей, розвиток соціальних навичок.

Однією з умов проведення спеціальних ігор та вправ з дошкільнятами є їх систематичність. Друга умова – попередня робота з дітьми протягом дня: читання відповідної художньої літератури, розповідання історій зі свого досвіду, бесіди, виготовлення атрибутів і ін. Важлива також подальша робота після занять для закріплення поведінкового досвіду дітей, підтримка атмосфери довіри в групі (повторення ігор і вправ у повсякденному житті, ритуали, художня діяльність дітей).

Для створення сприятливого психологічного клімату в процесі спільної діяльності дорослого з дітьми необхідно: перебувати на відстані 40 – 70 см від дітей в позиції обличчям до обличчя, на рівні очей дітей, при цьому погляд дорослого повинен бути зацікавленим; посміхатися дитині, використовувати ласкаві, м'які інтонації, говорити не дуже голосно і не дуже швидко. На занятті потрібно емоційно підтримувати дітей, з увагою ставитися до ініціативних висловлювань, доброзичливо реагувати на дії дітей. Для вирішення поставлених завдань

використовуються такі форми роботи з дітьми: ігри та вправи, спрямовані на формування позитивного досвіду самопізнання і самовираження: «Чарівний клубочок» «Знайди друга» «Обіймалочки» «Струмочок» «Вгадай-но» «Сонечко» ігрова вправа «Добре тепло». Ці гри сприяють вихованню почуття єдності, згуртованості, приналежності до групи. Проводяться в ранкові та вечірні години за бажанням дітей.

Соціально орієнтованою діяльністю є також театралізація. Вона сприяє розкріпаченню, активізації наявних творчих можливостей, допомагає усвідомленню почуття задоволення, радості, значущості. Діти вчаться усвідомлювати свої емоції, настрої, поважати почуття інших людей.

Широко використовуються в педагогічній діяльності форми роботи, спрямовані на усвідомлення дитиною значущості своєї особистості: колективні та авторські виставки, на які запрошуються діти молодшого віку; презентації особистих та сімейних колекцій, хобі; альбоми з фотографіями членів родини дитини, його самого в різні етапи розвитку; проектна діяльність.

Ритуали, спрямовані на підвищення загального емоційного фону, істотно поліпшують психологічний мікроклімат в групі: «хвилини входження в день», «сонні іграшки» для малюків, які допомагають в невимушеній формі обговорити вчинки дітей та різні ситуації, що відбулися в групі; традиційне виготовлення дітьми «подарунка для хворого друга» (малюнки, вироби), «альбому для іменинника».

При організації освітньої діяльності, в ході режимних моментів створюються ситуації успіху, які допомагають нерішучим, повільним, замкнутим дітям набути впевненості в своїх силах. Підвищенню самооцінки таких дітей сприяє аналіз продуктів дитячої діяльності. При цьому педагогу слід пам'ятати, що до похвали потрібно ставитися обережно. Вона повинна бути не прямою, яка оцінює, а описовою,

стосуватися тільки діяльності дитини. Адже похвала, яка не відповідає уявленню дитини про себе, сприймається ним як нещирість.

Слід уникати також негативних висловлювань, нотацій, повчань, настанов, які можуть стати перешкодою для спільних дій та взаєморозуміння. Необхідно знаходити позитивні моменти в будь-якій дитячій роботі, запропонувати кожному розповісти про свій задум, обіграти виріб, малюнок [14].

Серед цікавих форм роботи для організації групової взаємодії дітей старшого дошкільного віку можна представити метод відкриття законів життя.

Цей вид діяльності розвиває пізнавальну активність, адже діти у груповій взаємодії визначають проблему, обмінюються враженнями та думками, спільно виготовляють моделі, схеми, малюнки тощо. У форматі колективного обговорення можна проводити інтелектуальні хвилинки, протягом яких дітям пропонується зібрати якнайбільше ідей щодо поставленого питання за обмежений час [13, с. 8].

Під час залучення старших дошкільників до участі у дидактичних іграх формуються вміння у спільній діяльності керуватися груповими інтересами, узгоджувати свої дії з інтересами та потребами інших дітей, вправлятися у впевненій поведінці. Наприклад, під час дидактичної гри «Пошукаємо та знайдемо чарівні слова» увага дітей звертається на те, що є багато слів для того, щоб відчути добрі почуття від інших та самому висловити дружнє ставлення до інших. Обладнання для гри можна запропонувати дітям спільно виготовити. Цікаво працювати у команді над книжкою-крихіткою з малюнками. Коробочка-скарбничка «чарівних слів» також згуртує та розважить дітей [5, с. 147].

В процесі формування у дитини впевненості в собі дуже важлива роль належить вихователю. Уміння організовувати групову роботу дітей – одне з провідних. Групова взаємодія, метою якої є формування впевненої особистості дитини, має свої особливості. Обов'язковою буде

відсутність оцінки особистості дитини. Важливо дотримуватися тактики прийняття особистісних якостей дошкільника. Йдеться про підтримку, отримання зворотного зв'язку, уміння сприяти експериментальній діяльності дитини.

Всі ці обов'язкові умови організації групової діяльності повинні бути зрозумілі кожній дитині. Неприпустимою є ситуація, коли дитяча відкритість використовується дорослою людиною для своїх цілей. Так будуть реалізовані принципи довіри та зворотного зв'язку. Важливо привчити дитину дбайливо ставиться до своєї особистості, при цьому пам'ятати про внутрішній світ інших дітей.

У виховній роботі з цього напрямку важливо мотивувати батьків до розвитку у дітей впевненості в собі. Це процес дуже делікатний, він відбувається поступово. Батьки повинні отримувати інформацію щодо можливостей розвитку дитини. Під час батьківських зборів бажано презентувати роботи дітей: малюнки, аплікації, вироби з природного матеріалу. Також доречним буде ознайомлення з відповідною літературою психолого-педагогічної тематики.

Ефективною може стати підготовка спільних заходів: вистав, розваг, екскурсій, гурткової роботи. При цьому обов'язково слід зосереджувати увагу батьків на успіхах дитини, її позитивних рисах характеру, індивідуальних досягненнях. Саме таким чином відбувається опосередковане формування впевненості дитини.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши психолого-педагогічну, методичну літературу з досліджуваної нами проблеми, апробувавши систему роботи з формування впевненості у дітей старшого дошкільного віку засобами психогімнастики ми ще раз переконалися в актуальності обраної теми, складності корекційної роботи, так як діти з низькою самооцінкою вимагають великої уваги. Допомогти таким дітям можна лише працюючи з ними, допомагаючи подолати ту чи іншу проблему.

У разі включення психогімнастичних вправ в повсякденне життя, проводити цю роботу треба систематично. Тільки таким чином формування впевненості у собі дітей засобами психогімнастики буде успішним.

На закінчення нашої дослідницької роботи ми прийшли до наступних висновків: обрана нами проблема актуальна та значима.

У процесі написання бакалаврської роботи ми дійшли таких висновків:

1. Виходячи з багатьох досліджень, можна вважати, що впевненість в собі є властивість особистості, ядром якої виступає позитивна оцінка індивідом власних навичок та здібностей як достатніх для досягнення значимих для нього цілей, задоволення потреб. Основою для формування такого роду оцінок служить позитивний досвід вирішення соціальних завдань і успішного досягнення власних цілей (задоволення потреб). Позитивні оцінки наявності, «якості» і ефективності власних навичок та здібностей визначають соціальну сміливість у постановці нових цілей і визначенні завдань, а також

ініціативу, з якою людина береться за їх виконання.

Аналіз наукової літератури з теми дослідження засвідчив, що, не дивлячись на ряд теоретичних та прикладних досліджень у галузі впливу соціального оточення на поведінку дітей в педагогіці і психології, проблема залежності поведінкового компоненту від різноманітних соціально-педагогічних умов оточуючого дитину середовища залишається у стані дослідження.

2. Вивчивши особливості старшого дошкільного віку (фізіологічні і психічні), можна зробити висновок про те, що дитина стає особистістю, у неї формується базис світогляду. Це відіграє величезну роль для подальшого розвитку.

У той же час організм розвивається, росте. Потрібно задовольняти рухову активність дитини, розвиваючи та сприяючи її подальшому розвитку.

Старший дошкільник переживає кризу 6-7 років, з усіма притаманними кризі труднощами. Це період бурхливого розвитку, як фізичного, так і психічного. Дитині важко адаптуватися до соціуму і навчитися бути «дорослим». В цьому віці дитина вчиться поводитися «правильно», дотримуватися правил прийнятих у соціумі. Дитина вчиться оцінювати свої вчинки, поведінку, роботу, порівнюючи та аналізуючи.

Дитині, для подальшого розвитку, необхідна допомога, яка повинна бути ненав'язлива та цікава.

3. Таким чином, у дитини шести років переважає вища форма комунікативної діяльності – внеситуативно-особистісне спілкування. Перше – яскрава характеристика спілкування однолітків полягає в його надзвичайною емоційною насиченістю. Контакти дошкільнят відрізняються підвищеною емоційністю та розкутістю, чого не скажеш про взаємодію малюка з дорослим. Друга важлива риса контактів дітей – їх нестандартність та нерегламентованість. Якщо в спілкуванні з

дорослим навіть найменші діти дотримуються певних норм поведінки, то при взаємодії з однолітками дошкільники поводяться невимушено. Третя відмінна риса спілкування однолітків – переважання ініціативних дій над відповідними. Спілкування передбачає взаємодію з партнером, увага до нього, здатність чути його та відповідати на його пропозиції.

4. Розглянуто та проаналізовано форми організації групової взаємодії дошкільників.

Партнерські стосунки з іншими дітьми – необхідна умова повноцінного психічного розвитку. Здатність до співпраці треба розвивати з дитинства. Такий чином формується усвідомлення дитиною того, що ефективніше, швидше, цікавіше вирішувати будь-яке завдання разом. Якщо спочатку існує потребу у допомозі дорослого, у здійсненні керівництва, то з часом міра його допомоги зменшується. Необхідно забезпечити самостійність та впевненість дитини у своїй силі. Як наслідок такої тактики формується здатність до партнерської взаємодії, впевненої поведінки у групових формах виконання будь-яких дій. Групові форми взаємодії – одна з пріоритетних тактик діяльності вихователя під час організації освітнього процесу. Такий формат забезпечує дітям комфортні умови для формування навички взаємодії та міжособистісного спілкування.

5. Діагностика виявлення рівня розвитку спілкування з однолітками за основними параметрами спілкування дала певні результати. Більшість дітей, хоча і не у всіх ситуаціях, виявляють ініціативу. Поки їх ініціативні звернення до однолітка ще не відрізняються наполегливістю, але все ж вони погоджуються грати один з одним, відгукуються на пропозицію робити щось спільно; діти епізодично висловлюють свій емоційний стан (посміхаються, сердяться), використовують жести та знайомі слова, фрази у відповідь на звернення ровесника – все це говорить про те, що у дітей розвивається потреба в

спілкуванні один з одним, складаються передумови для подальшої взаємодії.

З отриманих результатів діагностичного дослідження ми в змозі зробити висновок, що дітям старшого дошкільного віку притаманні такі особливості спілкування: інтерес до ровесника, прагнення дитини привернути увагу однолітка до своїх дій, бажання дитини діяти спільно, прагнення підлаштуватися, наслідувати дії однолітка, робити щось разом. Дорослим необхідно заохочувати емоційні контакти дітей, створювати оптимальні умови для подальшого поступу спілкування дітей між собою. Доцільно влаштовувати для дітей спільні ігри, суміщені з епізодами спілкування.. Вони поступово сформують у дітей бажання й уміння діяти спільно та приведуть до активного спілкування як з однолітками, так і з іншими оточуючими їх людьми.

6. Пропонуються педагогічно-доцільні прийоми формування впевненості у собі в процесі групової взаємодії старших дошкільників. Ефективними будуть прийоми психогімнастики М.Чистякової. При організації освітньої діяльності, в ході режимних моментів створюються ситуації успіху, які допомагають нерішучим, повільним, замкненим дітям набути впевненості в своїх силах. Підвищенню самооцінки таких дітей сприяє аналіз продуктів дитячої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко Л.В. Взаємодія дошкільників та дорослих: комплексна корекційно-розвивальна робота / Лариса Адаменко. – К. : Редакції загальнопед. газет, 2013. – 128 с.
2. Ананьева Т. В. Программа психологического сопровождения дошкольника при подготовке к школьному обучению / Т. В. Ананьева. – СПб. : ООО «Издательство «Детство-пресс», 2011. – 96 с. , с.14
3. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Науковий керівник: А.М. Богущ // Вихователь – методист дошкільного закладу. Спецвипуск. - К.: МЦФЕР освіта, 2012. – С. 4-30.
4. Безсонова О. Форми групової взаємодії дошкільників / О.Безсонова, Л. Дудинська // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2019. – №2. – С.21-29.
5. Бурова А.П. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку – 2-ге вид., зі зм. та доп. / авт.-упор. А.П. Бурова. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 296 с.
6. Большой психологический словарь / Сост. и общ. ред. Б.Г. Мещеряков, В.П. Зинченко. - СПб.: «прайм-ЕВРОЗНАК», 2005. - 672с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.]. – Київ; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2009. – 1736 с.
8. Вікова та педагогічна психологія: Навч. пос. для студ. ВНЗ / О.В.Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднічук та ін. – 2-ге вид. – К.: Каравела, 2007. – 400 с.
9. Волкова А.И. Психология общения / А.И. Волкова. - Ростов : Феникс, 2007. – 446 с.
10. Горянин В.А. Психология спілкування [Текст]: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / В.А. Горянин; 2-е изд., Стереотип. - М. : Изд. центр «Академія», 2004. - 416с.

11. Дитина: програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: О.В. Огневюк, К.І. Волинець; наук. кер. програмою: О.В. Проскура, Л.П. Кочина / Мін.осв. і наук., мол. та спорту України. – К. : Київ, ун-т ім.. Б.Грінченка, 2012. – 492 с.

12. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія: Навчальний посібник / Т.В. Дуткевич. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 392 с.

13. Жеребцова Н. Формування комунікативної компетенції дітей дошкільного віку: методи інтерактивної взаємодії / Н. Жеребцова // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2014. - №2. – С.4-9.

14. Загвозкина И. А. Развитие социальной уверенности старших дошкольников в процессе взаимодействия со взрослыми и сверстниками [Текст] // Педагогическое мастерство: материалы II Междунар. науч. конф. (г. Москва, декабрь 2012 г.). — М.: Буки-Веди, 2012. — С. 82-84.

15. Захарова О.А., Тагиева Г.Б. Самооценка как фактор психологической готовности к школьному обучению // Новые исследования в психологии. 1986.-№11.- С.41-43.

16. Ильин Е. П. Психология воли. 2-е изд. – СПб.: Питер, 2009. – 368 с.: ил. – (Серия “Мастера психологии”).

17. Истратова О.Н. Большая книга детского психолога [Текст]: психологический практикум / О.Н. Истратова, Г.А. Широкова, Т.В. Эксакусто; 2-е изд.- Ростов н /Д: Феникс, 2008.- 568 с.

18. Кабанцева А. Дитячі страхи: виявляємо, вивчаємо, долаємо / Анастасія Кабанцева // Дошкільне виховання. – 2020. - № 1. С.3-8.

19. Карабаєва І.І. Ціннісне ставлення дітей старшого дошкільного віку до навколишнього світу / І.І. Карабаєва // Дитина у сучасному соціопросторі : навч. посіб. / Т.О. Пірожченко, С.О. Ладивір та ін.. – К. – Кіровоград : Імекс-ЛТДЮ 2014. – С.51-76.

20. Кузьмук Л. Мистецтво жити разом. Виховання толерантності у старших дошкільнят / Л. Кузьмук // Дошкільне виховання. – 2014. – № 10. – С. 9-11.

21. Левитов Н. Д. О психических состояниях человека / Николай Дмитриевич Левитов. – Москва: Просвещение, 1964. – 360 с.
22. Лисина М.И. Формирование личности ребенка в общении [Текст]: / М.И. Лисина; 2-е изд., перераб. и доп.- СПб.: Питер, 2009.- 276 с.
23. Межличностные отношения от рождения до семи лет [Текст]; под ред. Е.О. Смирновой. - М.: Ин-т практ. психол.; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2000.- 392с.
24. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк ; наук. ред. Г.В. Беленька ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна та ін. – К. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 352 с.
25. Нечай С. Учити співробітництва змалку / С.Нечай // Дошкільне виховання. – 2014. – №9. – С.14-19.
26. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. – Київ : Педагогічна думка, 2001. – 514 с. , с. 30.
27. Поливанова, К.Н. Развитие общения дошкольников со сверстниками [Текст] / К.Н. Поливанова. - М.: Педагогика, 1989. - 284с.
28. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: підручник / Тамара Поніманська. - 4-ге вид.,переробл. – Київ : ВЦ «Академія», 2018. – 408 с. - (Серія «Альма-матер»).
29. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / О.О. Андрієтті, О.П. Голубович, О.П. Долина та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 104 с.
30. Психологический словарь / В. В. Давыдов, А. В. Запорожец, Б. Ф. Ломов и др. ; под ред. В. В. Давыдова. – Науч.-исслед. ин-т общей и педагогической психологии Акад. пед. наук СССР. – М. : Педагогика,1983. – С. 113., с. 113.
31. Развитие общения дошкольников со сверстниками [Текст]; под ред. А.Г. Рузской. - М.: Педагогика, 1989. - 211с.

32. Розумне виховання сучасних дошкільнят. Методичний посібник / Н. Гавриш, О. Брежнєва, І. Кіндрат, О. Рейпольська; за загальною редакцією О. Брежнєвої. – К. : Видавничий дім «Слово», 2015. – 176 с.

33. Рудик П. А. Психологія / П. А. Рудик. – Москва : Фізкультура и спорт, 1964. – 462 с.

34. Смирнова Е.О. Особенности общения с дошкольниками [Текст]: учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. - М.: Изд. центр «Академия», 2000. - 342с.

35. Спичак М.Д. Розвиток комунікативних умінь та навичок у дошкільників. Старший вік. – К.: Шк.світ, 2011. – 96 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»). – 89 с.

36. Сучасні діти – відображення цінностей дорослого світу : методичні рекомендації / Т.О. Пірожено, С.О Ладивір, К.В. Карасьова та ін.; за ред.. Т.О.Піроженко. – К.– Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 120 с.

37. Урунтаева Г.А. Практикум з дошкільної психології [Текст]: посібник для студ. вищ. і середовищ. пед. навч. закладів / Г.А. Урунтаева, Ю.А. Афонькина. - М. : Изд. центр «Академія», 1998. - 304с.

38. Філософський енциклопедичний словник. – Київ : Арабіс, 2002. – С. 47.

39. Ціннісні орієнтації дитини у дорослому світі : навч. метод. посібник / Т.О. Піроженко, Л.І. Соловійова та ін. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2016. – 248 с.

40. Черникова О. А. Активная саморегуляция эмоциональных состояний спортсмена / О. А. Черникова, О. В. Дашкевич. М.: ФиС, 1971. - 46 с.

41. Чистякова М.И. Психогимнастика / Под ред. М.И. Буянова . - 2-е изд. - М.: Просвещение: ВЛАДОС, 1995. - 160 с.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Методичні рекомендації щодо проведення психогімнастики за М. Чистяковою

Заняття будуються за певною схемою і складаються з чотирьох етапів

1 етап. Мімічні і пантомімічні етюди.

Мета: виразне зображення окремих емоційних станів, пов'язаних з переживанням тілесного і психічного достатку і невдоволення. Моделі вираження основних емоцій (радість, здивування, інтерес, гнів, відраза, презирство, страх та ін.) І деяких емоційно забарвлених почуттів (гордість, сором'язливість, впевненість та ін.). Діти знайомляться з елементами виразних рухів: мімікою, жестом, позою, ходою.

2 етап. Етюди і гри на вираз окремих якостей характеру і емоцій.

Мета: виразне зображення рис, породжуваних соціальним середовищем (жадібність, доброта, чесність і т.п.), їх моральна оцінка. Моделі поведінки персонажів з тими чи іншими рисами характеру. Закріплення і розширення вже отриманих раніше відомостей, що відносяться до їх соціальної компетентності. Гармонізація особистості дитини.

При зображенні емоцій увагу дітей залучається до всіх компонентів виразних рухів одночасно. Фаза носить психопрофілактичний характер.

3 етап. Етюди та ігри, які мають психотерапевтичну спрямованість на певного дитини або групу в цілому.

Використовуються мімічні і пантомімічні здібності дітей для гранично природного втілення в заданий образ.

Мета: корекція настрою і окремих рис характеру дитини, тренінг моделювання стандартних ситуацій.

4 етап. Психом'язове тренування.

Мета: зняття психоемоційного напруження, навіювання бажаного настрою, поведінки, рис характеру.

Між другим та третім етапом робиться перерва в кілька хвилин, під час якого діти надаються самі собі - «хвилинка пустощів». Ведучий не втручається в спілкування дітей. Бажано домовитися з дітьми про сигнал збору, який повинен бути постійним.

Між третім та четвертим етапами можна вставити гру на увагу, пам'ять, опір руховому автоматизму або рухливу гру.

У дошкільнят в групі не повинно бути більше шести, а молодших школярів - понад вісім. У психопрофілактичеськой роботі - 10-12 дітей.

Бажано включити в групу одного-двох дітей, котрі мають потреби в психогімнастике, але які можуть бути корисні групі своєю артистичністю (така дитина в прикладі записи позначений словом фон). З їх допомогою легше «заразити» інших дітей потрібної емоцією.

Психолог або педагог веде журнал, в якому вказується причина направлення дитини на психогімнастики, визначаються основні виховні та психотерапевтичні цілі для даної групи в цілому.

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Добровольська Анастасія Валеріївна
викладач(ка) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його репутативного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і посадових зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і працівників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не задикувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

4.06.2020
(дата)

[Підпис]
(підпис)

Добровольська Анастасія Валеріївна
(ім'я, прізвище)

ДОВІДКА
про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці
кваліфікаційної роботи СВО Бакалавр
спеціальності 012 Дошкільна освіта (заочна форма)

Автор роботи	Добровольська А.
Назва роботи	Психолого-педагогічні фактори формування у дошкільників впевненості в собі в умовах групової діяльності
Факультет	Педагогічний факультет
Науковий керівник	старший викладач Фоміна І.С.
Роботу перевірено за допомогою програмного засобу	Unicheck
Ідентифікаційний номер роботи	ID файлу: 1002525573
Результати перевірки	Схожість 9,90%

Директорка Наукової бібліотеки
 АРУСТАМОВА

Нателла

Бібліотекарка I категорії

Стефанія Соболь